

vpliv Trsta, Gorice in Celovca. Vloga Zagreba in Reke pa se je po osamosvojitvi Slovenije zmanjšala, a se ponovno krepi. Če se bo nadaljevalo povečevanje regionalnih razlik in zgoščanje prebivalstva, znanja in inovativnih dejavnosti v okolici Ljubljane in še nekaterih manjših razvojnih otokih, bo kritična masa pridružitvenega vstopa Slovenije izredno skromna in slaba razvojna popotnica. Le delno jo lahko opravičimo s slovenskim poselitvenim vzorcem, bolj pa z le delno uspešnimi ali neuspešnimi dosedanjimi regionalnimi politikami. Tudi zadnja ni uspešna, saj so se podedovane regionalne razlike v devetdesetih letih še poglobile.

Geografski atlas Slovenije namenja ustrezno pozornost veliki razpršenosti naselij, le dobra polovica prebivalstva živi v mestih. Nekaj več kot dva milijona ljudi je razporejenih v skoraj 6000 naseljih, le Ljubljana in Maribor imata več kot 100.000 prebivalcev. Na podeželju živi skoraj polovica ljudi, a samo s kmetijstvom se preživlja le dobrih 7 %. Ostali se vsak dan vozijo na delo v zaposlitvena središča. V zadnjem desetletju je značilen pojav (sub)urbaniziranih pokrajin. Najbolj opazna poteza pokrajinskega videza zunajmestnih območij je prevladujoča podoba novejših, prostostojećih hiš. Zaradi velikega deleža prostostojećih individualnih hiš so potrebne večje površine zemljišč, v Ljubljani, Mariboru, Celju, Novi Gorici, Škofji Loki in obalnih mestih celo do petnajstkrat večje kot pri zidavi večstanovanjskih stavb.

Na drugi strani pa je v Sloveniji okoli 2500 podeželskih naselij, kjer se je v zadnjih tridesetih letih število prebivalcev zmanjšalo vsaj za četrtno. Pri razvoju sodobnih dejavnosti ima podeželje obrobni pomen, tehnološki prepad med urbaniziranimi območji in podeželjem pa se po mnenju Marjana Ravbarja vztrajno pogloblja. Hkrati so številni naravni viri močno izčrpani (zlasti rude), predvsem vodni pa močno onesnaženi. Prebivalci mest v kotlinah in ozkih dolinah kljub izboljšavam po oceni Metke Špes še vedno dihamo zdravju škodljiv zrak, odlaganje odpadkov na pretežno neprimernih odlagališčih pa je še vedno prevladujoč način »gospodarjenja« s potencialnimi sekundarnimi surovinami.

Številnim sodelavcem Geografskega atlasa Slovenije je brez dvoma uspel zahteven projekt, celostna predstavitev podobe naše države v prostoru in času. Kljub nekaterim pomanjkljivostim, ki skoraj praviloma spremljajo tako obsežne monografije (na primer zastarelost nekaterih podatkov, avtorsko neusklajeni podatki na primer o deležu gozda, napačni podatek o količini zbranih komunalnih odpadkov), predstavlja pričujoči geografski atlas strokovno dodelan, nacionalno pomemben raziskovalni kartografski in vsebinski dosežek, ki ga lahko samozavestno ponudimo v ogled in kritično notranjo in zunanjo strokovno presojo. Upamo, da bo čimprej izšel tudi v angleškem jeziku in da ga bodo avtorji po popisu prebivalstva leta 2001 podatkovno in interpretacijsko dopolnili.

Dušan Plut

Ivan Gams in Igor Vrišer (urednika):

Geografija Slovenije

Ljubljana 1998: Slovenska matica, 501 stran, ISBN 961-213-060-4

Založba Slovenska matica je junija 1999 (z letnico 1998) izdala že dolgo pričakovano knjigo »Geografija Slovenije«. To temeljno geografsko delo prihaja na knjižne police v času velikih knjižnih izdaj o Sloveniji in Slovencih ter zapolnjuje vrzel predvsem na področju splošnih predstavitev naše države.

Izdajanje monografij ima pri nas že dolgo tradicijo, ki se je začela z Valvasorjevo »Slavo Vojvodine Kranjske«, nadaljevala z »zemljopisi« različnih predelov naše domovine v 19. stoletju (Kranjske, Koroške, Goriške in tako naprej) do obširne geografske monografije Antona Melika, ki jo je izdala ista založba – Slovenska matica. Namen splošne monografije je podati pregledno sliko stanja in razvoja posameznih prvin geografskih značilnosti in posebnosti Slovenije. Po svoji naravi je geografska monografija eden od temeljnih priročnikov, namenjena vsem, ki iščejo bolj poglobljeno vedenje o času in prostoru, v katerem živijo.

Skoraj 500 strani obsegajoča knjiga je skupinsko delo dvanajstih avtorjev. Uredila sta jo akademična prof. dr. Ivan Gams (fizičnogeografski del) in prof. dr. Igor Vrišer (družbenogeografski del). Knjiga posega na vsa temeljna področja geografske vede, ki z različnih zornih kotov prikazuje današnjo pokrajinsko in družbeno stvarnost Slovenije ter povezanost in soodvisnost med posameznimi pokrajinskimi

dejavniki. Kratkemu uredniškemu predgovoru sledijo poglavja *Lega Slovenije v Evropi in med njenimi makroregijami* (Ivan Gams), kjer je prikazana lega Slovenije na stiku štirih velikih evropskih makroregij ter obenem na stičišču štirih različnih kulturno-jezikovnih območij. Stičnost v družbenem in naravnem pogledu je zaslužna za marsikatero svojsko potezo današnje Slovenije. Poglavje zaključuje krajši zapis o položaju samostojne Slovenije v sodobni Evropi. Drugo poglavje obravnava *površje* v Sloveniji, vključno z različnimi teorijami o razvoju le-tega. Sledi posebno poglavje o *krasu*, ki ga prikaže po posameznih tipih kraškega površja. Isti avtor nadaljuje tudi del poglavja o podnebju, in sicer *Vreme, sončno obsevanje in temperature*, drugi del (*Padavine in vetrovi*) pa France Bernot. Poglavje se začne s klimatsko lego, za katero je odločilna prav stičnost različnih velikih pokrajinskih enot, ki znatno modificira podnebne značilnosti. Upravičeno je govoriti o regionalni in celo lokalni klimi. Sledi poglavje *Hidrografija* (Marko Kolbezen) s podrobnim prikazom rečnih režimov in hidroloških značilnosti posameznih območij Slovenije. Zaključuje ga krajši zapis o značilnostih slovenskega dela Tržaškega zaliva. V *Pedogeografskih značilnostih* (Franc Lovrenčak) so nanizane značilnosti prsti po posameznih pokrajinskih tipih, v *Rastlinstvu* pa isti avtor poda še značilnosti rastlinskega pokrova. V ospredju razprave so različne gozdne združbe, v katerih avtor predstavlja vpliv in povezanost kamninske osnove, nadmorske višine, podnebja in človekovih vplivov. Poglavje *Živalstvo* (Boris Sket) poda pregled živalskega sveta, ki ga zaključuje s prispevkom o človekovih posegih v naravo in torej tudi sestavo favne. Fizičnogeografski del monografije zaključuje poglavje *Pokrajinsko ekološka sestava Slovenije* (Ivan Gams), ki je regionalizacija po fizičnogeografskih kriterijih z opisom posameznih mezoregij.

Družbeni del začenja poglavje *Historično-geografska dediščina* (Vladimir Bračič) z orisom nekaterih zgodovinskih procesov kot so selitve prebivalstva, razvoj naselij, razvoj posameznih gospodarskih panog ter upravne razdelitve, ki so pustile svoje sledove v pokrajini in ljudeh do današnjega dne. Sledi obširno poglavje *Prebivalstvo* (Drago Perko), ki prikazuje naravno in selitveno dinamiko prebivalstva Slovenije ter njegovo starostno, spolno, izobrazbeno, versko, narodno in jezikovno sestavo. Poglavje zaključujejo besedila o Slovencih v sosednjih državah Italiji, Avstriji in na Madžarskem. V poglavju *Poselitve in naselja* (Vladimir in Vera Kokole) so podrobno prikazana podeželska naselja z različnimi tipi hiš ter tlorisno zasnovo. Temu sledi prav tako podrobna predstavitev mest in urbanizacije. Sledi poglavje *Gospodarska geografija* (Igor Vrišer), ki izčrpno poroča o posameznih gospodarskih panogah, možnostih zanje ter posledicah, ki jih puščajo v pokrajini. *Značilnosti prometa in infrastrukture v Sloveniji* sta orisala Matjaž Jeršič in Andrej Černe. Temu sledi poglavje *Turizem* (Matjaž Jeršič), ki podrobno analizira razvoj te za Slovenijo pomembne gospodarske panoge. Avtor je prikazal tudi vlogo in pomen rekreacije ter predvsem učinke na prostor. Poglavje *Varstvo naravne dediščine* (Avguštin Lah) obravnava onesnaževanje in onesnaženost okolja, ki ga povzročajo različne gospodarske dejavnosti. Knjigo zaključuje podrobna *Družbenogeografska regionalizacija Slovenije* (Igor Vrišer). Sledita še *Geslovník* in *Seznam ilustracij*.

Urednika sta imela zahtevno delo usklajevanja besedil različnih avtorjev v enotnejšo podobo knjige in to jima je brez dvoma uspelo. Zasnova monografije priča, da je bil osnovni cilj avtorjev, urednikov in založbe dati na tržišče knjigo prvenstveno za znanstveno in strokovno rabo. Urednika sta si prizadevala, da bi zahtevno besedilo kolikor mogoče približala čim širšemu krogu bralcev. Med odlike tega dela je treba postaviti enostavno, pregledno in logično razvrstitev glavnih poglavij, ekonomičnost podajanja vsebine, jasno izražanje in razumljiv slog. Vsebinsko je podana strokovno in dokaj izčrpno. Vsako poglavje je opremljeno s seznamom najpomembnejše literature, ki je med besedilom dosledno citirana. Knjiga je tudi bogato opremljena, saj je besedilu dodanih okrog 140 kart, nad 90 preglednic, okrog 70 grafikonov in skic ter okrog 90 slik. V priloženem seznamu ilustracij lahko bralec poišče stran karte, grafikona ali slike, ne pa tudi tabele. S to obliko in vsebino je *Geografija Slovenije* izpolnila še eno vrzel v knjižni predstavitvi naše države, saj dopolnjuje dela, kot so *Geografski atlas Slovenije* (ki je predvsem kartografska predstavitev), *Slovenija – pokrajine in ljudje* (ki predstavlja posamezne regije), *Krajevni leksikon Slovenije* (ki opisuje posamezne kraje), *Enciklopedijo Slovenije* (ki obravnava Slovenijo in Slovence po posameznih gleslih) in *Slovenijo – Priročnik o značilnostih in delovanju države* (ki obravnava

več področij, vendar bolj na kratko). Nova monografija je nadaljevanje, nadgradnja in modernizacija Melikove *Slovenije* izpred skoraj štiridesetih let. Od prej naštetih del ga odlikuje znanstvena usmerjenost in opremljenost s številnimi citati, ki so koristni napotek predvsem zahtevnejšim bralcem in uporabnikom. Je delo, ki ga bodo gotovo pogosto citirale generacije geografov in vseh tistih, ki jim je spoznavanje naše države, družbe in pokrajinskih značilnosti cilj izobraževanja ali pa predmet vsakodnevnega dela.

Grafično-oblikovna plat je šibka stran tega dela. Žal je večina priloženega gradiva v manj privlačni črno-beli tehniki. Zlasti nekatere skice in karte so slabo berljive. Varčevanje pri temeljnih delih nacionalnega pomena verjetno ni najbolj na mestu. S tega stališča je tudi cena (okrog 18.000 tolarjev) neupravičeno visoka. Zavedati se je treba, da so tovrstna dela ena od oblik promocije Slovenije v svetu, a tudi geografije ter ne nazadnje založbe. Po splošni monografiji bo seglo veliko uporabnikov in bi jih najbrž še več, če bi imela knjiga tudi na zunaj privlačnejšo podobo (*»Geografski atlas Slovenije«* in *»Slovenija – pokrajine in ljudje«* sta lahko za zgled). Moti tudi nedoslednost pri rabi zemljepisnih imen, posebej na kartah. Manj poučeni bralec bo nekoliko težje iskal posamezne ožje vsebine, ker vsebuje kazalo le spisek 17 poglavij, ne pa tudi podpoglavij.

Geografija danes ni le ena od izrazito *»nacionalnih«* ved, ki bi prvenstveno dajala znanje za šole različnih vrst in stopenj ter tešila radovednost popotovanj ter domačih in tujih krajev, željnih ljudi, temveč je poleg tega tudi veda, ki daje za obstoj in razvoj družbe strateško pomembna in takoj uporabna znanja. Prostorsko načrtovanje, varstvo naravne in kulturne dediščine, varstvo okolja, razvoj kmetijstva in podeželja, lokacija industrije, turizem, oskrba, prebivalstvena vprašanja, notranja in zunanja politika in podobno. so področja, na katerih je danes dejavna tudi geografija. Je veda, ki s svojo znanstveno metodologijo obvlada strukturo pojavov v prostoru in družbi, obvlada pa tudi probleme razvoja ter procese in je zato zmogla sinteze in ustvarjanja novega. Vsekakor bi bilo krajše uvodno poglavje o vlogi, pomenu in mestu geografije, kakor tudi o razvoju geografske znanosti v Sloveniji zelo koristen dodatek. Pri obravnavi geopolitičnega položaja naše države je treba opozoriti, da je geopolitični položaj rezultanta notranjih in zunanjih dejavnikov, ne le stvar lege in zgodovinskih tendenc bolj ali manj agresivnih sosedov. Prav tako je skoraj prezrto področje uprave in delovanja države, začenši z novo administrativno razdelitvijo – lokalno samoupravo. Skoraj prezrti so tudi kulturnozgodovinski ter umetnosti spomeniki, čeprav bi glede na njihov pomen za razpoznavnost – identiteto pokrajine več kot zaslužili primerno označitev. Pri gospodarstvu so v primerjavi s kmetijstvom, industrijo, prometom in turizmom le bežno predstavljene terciarne (uslužnostne) dejavnosti, v katerih danes dela že nad polovica zaposlenih. Verjetno bi kazalo v okviru poglavja o prometu dati precej večji pomen tudi komunikacijam in elektronskim medijem, saj ti pomembno vplivajo tudi na lokacijo različnih dejavnosti in so obenem kazalec družbenogospodarske razvitosti. Pri regionalnem razvoju bi kazalo natančneje označiti trende, kot so usmerjanje Slovenije v Evropsko unijo, pomen in probleme obmejnosti, sonaravnega razvoja in morda še nekaj trendov. Več pozornosti bi zaslužilo tudi področje varstva okolja. Nedoslednosti so še pri obravnavi Slovencev po svetu. Medtem ko Slovincem v zamejstvu knjiga namenja posebna podpoglavja, omenja slovenske izseljence in zdomce le mimogrede, pri selitvah. Poleg tega bi bilo ustrezno obravnavati Slovence po svetu v povsem ločenem poglavju, saj zanje veljajo nekatere posebnosti. Prav tako je škoda, da niso avtorji obogatili besedil z najnovejšimi spoznanji geografskih raziskav z različnih področij. Le malo je citatov iz zadnjih šestih let, čeprav je bilo v tem času veliko novih rezultatov. Tudi večja problemska naravnost ter upoštevanje najnovejših procesov, tudi če niso na prvi pogled najbolj *»geografski«*, bi bili splošni geografski monografiji vsekakor v prid. Tako izpopolnjena splošna monografija Slovenije bi bila nedvomno še ustrežnejši odgovor na izzive časa: geografije kot stroke in Slovenije kot države.

Ne glede na omenjene slabosti je Geografija Slovenije temeljno in temeljito geografsko delo, ki ga bomo zaradi celovite obravnave geografskega kompleksa pogosto vzeli v roke.

Nastajanje *Geografije Slovenije* in tudi lani izšlo delo *Slovenija – pokrajine in ljudje* sta vezani na več kot desetletje potekajoč projekt *Regionalnogeografska monografija Slovenije*. Glede na skupno poreklo

bo bralce, tudi če ne poznajo zgodovine obeh knjig, verjetno začudilo tolikšno razhajanje v konceptu, obliki, izbiri založbe, zunanji in notranji opremitvi ter tudi po nekaterih pomembnih vsebinah. Tako se že regionalizaciji Slovenije v obeh knjigah pomembno razlikujeta. Logično bi bilo pričakovati, da bosta obe deli bolj enotni in zato tudi bolj prepoznavni v strokovni javnosti in na trgu.

Geografija se je v zadnjem desetletju izkazala kot ena najbolj produktivnih strok. Atlasi sveta, nacionalni atlas, leksikon, sodelovanje pri enciklopediji ter slednjič še monografije Slovenije so dela, na katera smo lahko upravičeno ponosni. Geografiji in geografom ne manjka iniciativnosti, idej, prizadevnosti in znanstvenih rezultatov. Očitno pa se slovenska geografska (zlasti znanstvena) srenja ne uspe zediniti za usklajen nastop v javnosti in na trgu. Posebej za uporabnike bi bilo veliko koristneje združiti oblikovno dovršenost iz regionalne ter znanstveno opremljenost in vsebino (citati!) iz splošne monografije. Očitno neenotnost koncepta pri splošni in regionalni monografiji Slovenije je treba zato vzeti kot resno kritiko in opozorilo obenem. Zavedati se moramo, da bo le dobro in usklajeno delovanje geografske vede in geografov lahko prineslo večjo odmevnost in uspeh v znanstvenih, šolskih in tudi poljudnih krogih. Morda zveni izraz »lobiranje« preveč populistično in izrabljeno, a če ga geografi ne bomo zmogli, si moramo sami pripisati manjše število ur v šolah in šibkejšo podporo pri znanstvenih projektih.

Geografija se izkazuje z raziskovalnim, pedagoškim, strokovnim delom ter tudi z izdajanjem najbolj odmevnih knjig. Te so zrcalo našega ustvarjanja za številne bralce in uporabnike. Naš interes mora biti, da posredujemo tem kar najboljšo podobo. V tej luči je treba videti tudi »Geografijo Slovenije« kot pomemben kamen v mozaiku geografskih del.

Jernej Zupančič

Janja Turk, Mojca Dolgan Petrič, Ida Knez Račič, Karmen Sadar, Alenka Turel Faleskini (urednice): Bibliografija Geografskega vestnika 1925–1998 (Letniki 1–70)

Ljubljana 1999: Zveza geografskih društev Slovenije, 133 strani

Večletna prizadevanja za pripravo celostnega vsebinskega pregleda Geografskega vestnika, časopisa za geografijo in sorodne vede, ki je po letih izhajanja uvrščen na 13. mesto med vsemi slovenskimi periodičnimi publikacijami, so obrodila sadove. Že pred nekaj leti, ob sedemdeseti letnici izhajanja Geografskega vestnika, je bila sestavljena njegova bibliografija znanstvenoraziskovalnih in strokovnih prispevkov, ki so izšli v razdelkih Članki, Manjši (Krajši) prispevki, Šolska geografija, Obzornik, Razprave, Raziskovalne metode in Razgledi. Objavljena je bila v Geografskem vestniku 67 (1995, str. 215–263). V jubilejnem, sedemdesetem letniku Geografskega vestnika pa je bila objavljena njegova bibliografija, ki je zajela prispevke stalnih Vestnikovih rubrik, kot so: Književnost, Kronika, Zborovanja, Poročila, Mednarodno sodelovanje in podobno, in sicer za obdobje 1925–1997 (prim. Geografski vestnik 70, 1998, str. 255–343). Navsezadnje je uredniškemu odboru Geografskega vestnika in Komisiji za tisk pri Zvezi geografskih društev Slovenije le uspelo zagotoviti sredstva za izdajo kompletnega kazala vseh sedemdeset letnikov Geografskega vestnika v samostojni in okusno opremljeni publikaciji.

Spremnno besedo k Bibliografiji Geografskega vestnika je napisal dr. Franc Lovrenčak, glavni in odgovorni urednik Geografskega vestnika. Celotno Bibliografijo je uredila in uvod z ustreznimi pojasnili napisala Janja Turk, bibliotekarka specialistka iz knjižnice Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Pri njeni sestavi so kot soavtorice sodelovale Mojca Dolgan Petrič, Ida Knez Račič, Karmen Sadar in Alenka Turel Faleskini.

Bibliografija je po ustreznih strokovnih načelih, ki so prilagojena potrebam geografske stroke, razdeljena na štiri dele. V prvem, najobsežnejšem delu je temeljni izpis vseh prispevkov, v drugem je avtorsko kazalo, v tretjem je regionalno kazalo in v četrtem seznam – kazalo obravnavanih slovenskih oseb, predvsem geografov v razdelku Kronika.

Osnovni vsebinski izpis je razčlenjen na 27 poglavij, ki so namenjena posameznim vejam fizične in družbene geografije kakor tudi regionalni geografiji in aplikativnim zvrstem, kjer se je uveljavila geografija. Prav tako so v posebnem poglavju zajeta knjižna poročila domačih ali tujih znanstvenih in